

„Vasile Goldiș” Western University of Arad, Romania
North University Centre of Baia Mare, Romania
Institute of professional development, Slovakia,
Association of International Educational and Scientific Cooperation, Ukraine

**Collection of theses of scientific and methodical reports
of scientific and pedagogical internship**

January 30 – March 20, 2023

Collection of theses of scientific and methodical reports of scientific and pedagogical internship, which was organized by „Vasile Goldiș” Western University of Arad, Romania, North University Centre of Baia Mare, Romania, Institute of professional development, Slovakia, Association of International Educational and Scientific Cooperation, Ukraine, for research and teaching staff of Ukrainian universities on January 30 – March 20, 2023 in educational and scientific institutions of foreign countries.

ORGANIZING COMMITTEE OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL INTERNSHIP

Asociat prof. Molnar Shandor, Cs.

Conf. univ. dr. Berlingher Daniel

Conf. univ. dr. Ioan-Mircea Farcash

Dr. Asociat prof. Ioan-Liviu Taut

Prof. JUDr. Dmytry Byelov, DrSc.

Asociat prof. Taras Datio

Asociat prof. Herzanich Vitaliy, Cs.

Executive Secretary of the internship: Myroslava Zan

Facultatea de Litere

**UNIVERSITATEA DE VEST
“VASILE GOLDIȘ”
din ARAD**

CONTENTS

Section 1. INTRODUCTION OF THE LATEST TEACHING PRACTICES AND DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE FIELD OF ECONOMY: THE EXPERIENCE OF EU COUNTRIES»

LEARNING AND DEVELOPMENT IN THE HUMAN RESOURCES MANAGEMENT SYSTEM

Kostovyat Hanna, Rogov Viacheslav.....5

Section 2. INTRODUCTION OF THE LATEST TEACHING PRACTICES AND DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE FIELD OF PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY: THE EXPERIENCE OF EU COUNTRIES

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Гречуха Ірина Анатоліївна.....8

ХАРАКТЕР ЗВ'ЯЗКУ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ З ЇЇ ЛІДЕРСЬКИМИ ЯКОСТЯМИ

Кутовий Костянтин Петрович.....11

ОСНОВНІ ІДЕЇ ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ОЦІНКИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ФІНЛЯНДІЇ

Ямполь Юрій Віталійович.....15

Section 3. INTRODUCTION OF THE LATEST TEACHING PRACTICES AND DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE FIELD OF PHILOLOGY: THE EXPERIENCE OF EU COUNTRIES

ПРАВОПИСНІ ЗМІНИ В ТЕКСТАХ НАУКОВОГО СТИЛЮ

Добровольська Людмила Анатоліївна..... 18

**ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ІНШОМОВНІЙ АУДИТОРІЇ**

Злотник-Шагіна Ольга Олександрівна.....21

**ДІАЛЕКТИЗМИ В РОМАНІ «ЗАЛІЗНА ВОДА»
МИРОСЛАВА ЛАЮКА**

Стецик Христина Миколаївна..... 24

**Section 4. INTRODUCTION OF THE LATEST TEACHING
PRACTICES AND DEVELOPMENT
OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE FIELD
OF CHEMISTRY AND BIOLOGY: THE EXPERIENCE
OF EU COUNTRIES**

**ДОСВІД РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ
ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ «ЗООЛОГІЯ»
В УКРАЇНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

Пархоменко Олександр Вікторович.....28

Section 1. INTRODUCTION OF THE LATEST TEACHING PRACTICES AND DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE FIELD OF ECONOMY: THE EXPERIENCE OF EU COUNTRIES

LEARNING AND DEVELOPMENT IN THE HUMAN RESOURCES MANAGEMENT SYSTEM

Hanna Kostoviyat,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance and Banking, Uzhhorod National University, Uzhgorod

Viacheslav Rogov,

PhD in Economics, Acting Associate Professor of the Intelligent Digital Department of Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv

The competitiveness of any enterprise depends on the professional development of employees and the successful human resources (HR) strategy that is harmoniously combined with the business strategy and the corporate mission. However, many companies lack a clear one general plan to achieve the strategic business goals thanks to the effective formation, learning and development of human resources, taking into account changes in the state of the external environment. The HR strategy should ensure the implementation of innovative, production, marketing and financial strategies by human resources.

HR management strategy development and implementation includes five interrelated stages: determination of strategic goals based on the formulated mission of the company; carrying out a SWOT analysis of the internal and external environment to identify its strengths and weaknesses, opportunities and threats; development of the strategy; implementation of the strategy; control, evaluation and correction of the strategy. The strategic HR goals may be the following: ensuring the company's personnel needs for the next several years; maintenance and motivation of personnel at all organizational levels; high priority of leadership development in key positions; provision of effective learning and development programs for improving the personnel qualifications; formation of high internal personnel dynamics; development of effective communication systems between management and other employees. Such strategic tasks can only be measured qualitatively [1].

An important component of HR strategy is learning and development (L&D) strategy. It considers the capabilities of staff and how they can be developed to contribute to the company's goals. When developing it, it is necessary to meet the needs of stakeholders, current gaps in skills, development and selection of appropriate training methodology and L&D performance assessment. A solid learning and development strategy is especially important during recession. By giving employees more opportunities to develop, they are more likely to stay with the enterprise because of the growth chances. If employees keep advancing in their hard and soft skills relevant to changes in the business environment, they get additional advantages over competitors. Research conducted by Deakin University in collaboration with Deloitte found that every \$1 invested in Learning and Development per employee was associated with an additional \$4.70 in business revenue per employee on average [2]. A Deloitte research found that a strong L&D culture increases retention by 30-50% [3].

Last year JPMorgan Chase added an amount of 350 million dollars to its previous annual L&D plan for improving the skills of employees, which was 250 million. Amazon's L&D budget was \$700 million while PwC planned to invest \$3 billion to upskill 275,000 employees over the next three to four years [4].

The first step to build an effective L&D strategy is providing career paths and creating a competency matrix. It helps to define the roles, initiatives and timing of their implementation. The matrix reflects goals, roles, the functions hierarchy, subordination and career path and shows the required skills, how to get the promotion and the salary increase.

The next step is to conduct a performance review. It allows the employees to communicate about the career expectations while the manager evaluates the performance and realistic expectations of the subordinate. Such approaches to personal evaluation as assessment centre, 360 degrees, key performance indicators (KPIs) etc.

The final step is to make a personal development plan (PDP). It is a document containing a development program for an individual specialist, which describes development goals and specific steps to achieve them. The PDP helps the employee to get a new position, to improve his qualifications, and to develop corporate competencies. It is important to choose only justified means of achieving goals and areas of study for the PDP [5].

The main resource for the learning and development plan is general strategic plan of the company. That helps to reach such strategic HR goals like motivation of personnel at all levels, provision of effective learning and development programs for improving the personnel qualification, development of effective communication systems between management and other employees or between departments etc. Thus, learning and development plays an important role for the business competitiveness.

References:

1. Руденко О.М., Усаченко Л.М., Штурхецький С.В. Система і стратегія HR-менеджменту для державного управління: навч. посіб. К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 133 с.
2. Gem Siocon. How To Develop Winning Learning and Development Strategies. URL: <https://www.aihr.com/blog/learning-and-development-strategies/#learning-and-development>.
3. Deloitte Review Issue 16. Becoming irresistible: A new model for employee engagement. URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/deloitte-review/issue-16/employee-engagement-strategies.html>.
4. LinkedIn Learning. 2023 Workplace Learning Report. Building the agile future. URL: <https://learning.linkedin.com/resources/workplace-learning-report>.
5. Подлесная М. L&D для чайників: план навчання та розвитку з нуля. URL: <https://www.work.ua/articles/employer/2831/?setlp=ua>.

Section 2. INTRODUCTION OF THE LATEST TEACHING PRACTICES AND DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE FIELD OF PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY: THE EXPERIENCE OF EU COUNTRIES

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Гречуха Ірина Анатоліївна,

доктор філософії (спеціальність «Психологія»),

доцент кафедри психології Поліського національного університету

м. Житомир, Україна

Літературні здібності – це психічне утворення, яке утворилося шляхом поєднання та розвитку певних психічних властивостей особистості, результатом якого є значущі результати в літературній творчості. Літературні здібності знаходяться у постійному розвитку, передбачають якісні психічні та особистісні зміни, мають свою структуру (компоненти та рівні розвитку), в їх основі лежать психологічні механізми, чинники та умови розвитку [3].

Розробкою програм розвитку здібностей, в тому числі і літературних, займалися багато вітчизняних та зарубіжних психологів. Основними положеннями яких були: розвиток особистості як унікальної цілісної системи (А. Маслоу, К. Роджерс); спрямованість на постійний розвиток та вдосконалення своїх здібностей, розвиток творчого потенціалу і власної майстерності (М.А. Мудрак, В.О. Моляко); особлива чуттєвість творчо обдарованих особистостей, розвиток емпатійності (Б.О. Грифцов, О.Г. Ковальов, Є.О. Корсунський, В.П. Ягункова); розширення чуттєвого, інтелектуального та морально-етичного досвіду, фіксування його шляхом ведення літературних щоденників і записників (П.В. Білоус, М.О. Рибникова, В.О. Сухомлинський).

Особливістю ж нашої програми розвитку літературних здібностей є включення емпатійного ресурсу літературно творчої особистості школяра, а тому особливий акцент є на: розвиток емоційної чутливості до психоемоційного стану власної особистості та стану оточуючих людей; розвиток емпатійних ставлень до різних об'єктів сприймання; розвиток художньо-естетичної емпатії; розвиток емпатійних психологічних механізмів літературної творчості.

Наша авторська програма складається із чотирьох змістових модулів.

Перший модуль має назву «Бачити». Він спрямований на розвиток спостережливості (за навколишнім середовищем, за самим собою, за оточуючими нас людьми тощо) як однієї з важливих якостей літературно творчих особистостей. А також цей модуль передбачає розвиток сенситивності до сприймання та диференціації емоційних проявів старшокласників. Як казав Дідро, розвиток вміння побачити «незвичайне в звичайному і звичайне у фантастичному». На цьому етапі школярі здобувають навички сприймання емпатогенної ситуації – готовність до емпативання, де емпатія виступає в якості своєрідного шляху пізнання Іншого об'єкта, чи суб'єкта.

Другий модуль – «Відчувати». Цей модуль має на меті розвиток емоційної сфери особистості, а саме: емпатійності людини, її здатності емоційно сприймати навколишній світ. На цьому етапі школярі знайомляться з різними формами емпативання. Особлива увага присвячена емоційному компоненту.

Третій модуль має назву «Розуміти». Основне спрямування на цьому етапі йде на розвиток когнітивної емпатії. Літературно творчі школярі розвивають навички розуміння емпатогенної ситуації, усвідомлення свого Я та Я Іншого, вчать-ся розпізнавати та розуміти емоційних стан своєї особистості та емоційний стан інших людей.

Четвертий модуль – «Писати». Особлива задача на цьому етапі розвитку здібностей – це вивести емоційно-когнітивний рівень емпатії на конативний (дієвий) рівень. Тобто, основне спрямування йде на розвиток навичок втілення емоційно-когнітивного образу в художній (літературний твір). Український поет та вчений Б.-І. Антонович писав, що процес написання літературного твору митцем проходить такі етапи: «з вражіння – уявлення, з уявлень – зміст» [1]. А тому, формування вміння зрозуміло та доступно для читача виражати свої емоції та почуття засобами художнього слова є одне з головних завдань у розвитку літературних здібностей [2].

Отже, програма розвитку літературних здібностей шляхом актуалізації емпатійності старшокласників дозволяє стимулювати саморозвиток літературно творчої особистості.

Література:

1. Антонович Б.-І. Твори. Ред.-упоряд. М. Москаленко; упоряд. Л. Головата; авт. передм. М. Новикова. К.: Дніпро, 1998. 591 с.
2. Гречуха І.А. Психологічні особливості розвитку емпатії в структурі літературних здібностей старшокласників: дис. ... д-ра філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки: спец. 053. Житомир: Держ. ун-т ім. Івана Франка, Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне, 2021. 284 с.
3. Гречуха І.А. Розвиток творчої особистості в процесі літературної діяльності. *Особистісне зростання в умовах трансформації сучасного суспільства:*

монографія . Ред. колегія: Т.В. Коломієць, Т.Ю. Кулаковський, Г.В. Пирог; за науковою редакцією професора Л.П. Журавльової. Житомир: Вид. О.О. Євєннюк, 2020. С. 133–149 <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/30890>.

ХАРАКТЕР ЗВ'ЯЗКУ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ З ЇЇ ЛІДЕРСЬКИМИ ЯКОСТЯМИ

Кутовий Костянтин Петрович,

*канд. психол. наук, доцент кафедри загальної психології та патопсихології
Дніпровського національного університету ім. О. Гончара, м. Дніпро, Україна*

Життєстійкість можна назвати еволюційно обумовленою необхідністю та вимогою самого процесу виживання. Кожна людина впродовж свого життя неодмінно і багаторазово стикається з найрізноманітнішими перипетіями, кризовими станами різного характеру, стресогенними умовами життя, загрозливими для здоров'я і життя ситуаціями, розбіжностями і колізіями в соціальних зв'язках – невід'ємними супутниками як життя в цілому, так і внутрішнього особистісного розвитку. Окрім цього, можна завважити, що життєстійкість не лише є показником психічного здоров'я і благополуччя, а потенційно являється їхнім джерелом. Здатність витримувати будь-яку життєву «негоду» і уникати незворотніх руйнівних наслідків для себе забезпечує кращий стан соматичного і психічного здоров'я, кращу якість життя [2]. Також життєстійкість можна назвати і мірилом конкурентоздатності людини.

Поняття «життєстійкість» (*hardiness*) запропонували у своїх працях американські екзистенційні психологи Сьюзен Кобейса і Сальваторе Мадді. В перекладі з англійської воно означає «міць, витривалість, сміливість, відвага» і, що цікаво, навіть «зухвалість і нахабство» [2]. Це явище існує на перетині екзистенційності та доланні стресу, тому екзистенційна психологія і прикладний напрямок психології стресу є базовими для його розгляду. Тож, за С. Мадді, «життєстійкість» і є особливою структурою установок і навичок, які б сприяли трансформації змін у нові можливості. І на думку обох науковців, воно прямо пов'язане з екзистенційною мужністю, оскільки все наше життя зводиться до низки рішень, чого б вони не стосувались і наскільки усвідомлено не ухвалювалися б [3].

Кожна особистість проявляє поведінку, обумовлену її індивідуально-психологічними особливостями. Вона формується під впливом різних чинників онтогенезу, зокрема психофізіологічних, від яких зі свого боку залежить прояв психічних явищ. Вроджені характеристики, що тісно пов'язані зі структурно-функціональними особливостями центральної нервової системи і вищої нервової діяльності, беруть участь у формуванні індивідуальної життєстійкості водночас з набутими завдяки соціальній взаємодії особистісними властивостями та пов'язаними і з суто особистісним аспектом сценаріями подолання життєвих труднощів, копінг-стратегіями. Інакше кажучи, неможливо охарактеризувати здатність виживати і адаптуватись в складних умовах, не об'єднавши прояви темпераменту, характеру, здібностей, мотиваційної і вольової сфер, емоцій, почуттів, когнітивної сфери – від

відчуттів, сприйняття, образної пам'яті і уяви до вищих психічних функцій – уваги, мислення, мовлення і логічної пам'яті.

Поняття «життєстійкість» за С. Мадді має два аспекти – психологічний (інтерес до оточення, ставлення до нього тощо) і діяльнісний (дій, спрямовані на оволодіння стресовими ситуаціями, досягнення мети, підтримку свого здоров'я тощо) [3]. А також три рівня свого прояву – психофізіологічний, соціально-психологічний та особистісно-смысловий [2].

Психофізіологічний рівень формує роботу психічного апарату, зумовлюючи інертність або рухливість психічних явищ, врівноваженість або неврівноваженість, силу або слабкість нервової системи – на ньому фактично базується передбачення щодо переживань і поведінки людини в умовах стресу. Проте, психофізіологічний рівень є «енергетичним підґрунтям» життєстійкості, підпорядковуючись свідомій діяльності людини, яку повною мірою формують наступні рівні.

Соціально-психологічний – відображає засвоєння соціальних навичок, оптимальних моделей поведінки, вироблення ефективних стилів мислення і копінг-стратегій, способів саморегуляції, оптимального-індивідуального стилю діяльності. Розвиток комунікативних навичок, стилів мислення, навичок діяльності є головною задачею розвитку життєстійкості. Передусім комунікативними навичками є активне слухання, розуміння власних і чужих почуттів, асертивність.

Особистісно-смысловий рівень пов'язаний з категоріями особистісного смислу, самоставлення і взаємин з оточенням, усвідомленого вибору, свідомої рефлексії. Він проявляється як позитивне світосприйняття і підвищення суб'єктивної оцінки якості життя, внутрішній ресурс, підпорядкований самій людині.

Таким чином, життєстійкість є складним ресурсом особистості, інтегральною психологічною властивістю, соціально-адаптивною здатністю, а також комплексною системою установок. Всі ці характеристики, що в підсумку відображають потенціал активності і ефективності особистості, зводяться, за дослідженнями С. Кобейса і С. Мадді, до трьох життєвих компонентів, які поєднують людину зі світом: залученості (включеність), контролю (вплив) та прийняття ризику (виклик) [3].

Лідерські якості розглядаються в контексті необхідності долати проблемні ситуації і сприяти досягненню групових цілей. Їх можна розділити на рівні: когнітивно-емоційний (когнітивний, емоційний та соціальний інтелект особистості); морально-вольовий (рівень морального розвитку, спрямованість на успіх, цінності особистості); соціально-комунікативний (комунікативні та організаційні здібності, емпатія, вміння налагоджувати взаєморозуміння та розв'язувати конфлікти, відкритість новому соціальному досвіду) [1; 4].

Так, певною мірою узагальнюючи обидва явища, їх можна об'єднати таким індивідуально-особистісним потенціалом: організаторські здібності, активність, рішучість, впевненість в собі, асертивність, вольові здібності, когнітивні здібності, здатність передбачувати наслідки дій (антиципація), здатність до співпраці, стій-

кість до стресу, вміння слухати інших та загалом високий рівень комунікативних навичок, рефлексивність, певна оригінальність, уміння психологічно грамотно впливати на взаємодію з оточенням.

Емпіричне дослідження особливостей зв'язку рівня життєстійкості з лідерськими якостями проводилось з використанням наступних методик: тест життєстійкості С. Мадді (Maddi) в адаптації Д.О. Леонтьєва та О.І. Рассказової; тест «Здібність до лідерства» Є. Жарікова, Є. Крушельницького; багатофакторний опитувальник лідерства (Bass, В.М., & Avolio, В.І. (1990); опитувальник особистісних якостей Д. Кейрсі; методика діагностики міжособистісних стосунків (Т. Лірі). Вибірка досліджуваних складала 58 осіб (48 жінок та 10 чоловіків).

За результатами кореляційного аналізу результатів дослідження підтвердились наші емпіричні гіпотези. Гіпотеза про те, що у особистості, яка має високий рівень і фактори лідерських якостей (вплив, вміння надихати, інтелектуальна стимуляція, індивідуальний підхід, мотивація, керування, надання самостійності), матиме і більш високий рівень життєстійкості, підтвердилась частково – зв'язок виявлено з усіма факторами, окрім факторів «керування» і «надання самостійності». Частково підтвердилась гіпотеза про те, що якщо особистість володіє достатнім рівнем життєстійкості, то серед її характеристик темпераменту більше проявлятимуться екстраверсія, сенсорний, мисленневий та вирішальний типи – кореляційний зв'язок зафіксований лише з екстраверсією ($r=0,377$, $p<0.01$). та вирішальним типом ($r=0,547$, $p<0.01$). Повністю підтвердилась гіпотеза з припущенням про те, що у особистості з авторитарним типом ставлення до оточення буде проявлятися і вищий рівень життєстійкості ($r=0,411$, $p<0.01$).

На статистичному рівні підтверджені особливості зв'язку життєстійкості особистості з її лідерськими якостями мають певний характер: найтісніше пов'язаними з нею є такі фактори – в трансформаційному лідерстві це «натхнення» ($r = 0,611$, $p<0.01$), серед індивідуально-психологічних властивостей найвираженішим є зв'язок екстраверсії і вирішального типу переваг з компонентом життєстійкості «залученість», а серед типів міжособистісних стосунків виділяється своїм негативним напрямком покірливий тип ($r = - 0,554$, $p<0.01$).

Складні та карколомні зміни в суспільстві, в різних сферах особистої та спільної діяльності актуалізують розкриття потенціалу життєстійкості та лідерських якостей особистості і зумовлюють подальші проведення дослідження з обраної проблематики.

Література:

1. Романовський О.Г. Теорія і практика формування лідера: навч. посіб. / О.Г. Романовський, Т.В. Гура, А.Є. Книш та ін. – Харків, 2017. – 100 с.
2. Титаренко Т.М., Ларіна Т.О. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – К.: Марич, 2009. – 76 с.

-
3. Чиханцова О. Психологічні основи життєстійкості особистості: монографія. – К.: Талком, 2021 р. – 319 с.
 4. Швардак М.В. Технологія лідерства в умовах закладу загальної середньої освіти / М.В. Швардак // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2021. – Вип. 1. – С. 292–305.

ОСНОВНІ ІДЕЇ ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ОЦІНКИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ФІНЛЯНДІЇ

Ямполь Юрій Віталійович,

*аспірант кафедри педагогіки та управління навчальним закладом,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Якість освіти стає провідною темою освітньої політики в нашій державі. Сьогодні більшість країн світу, в тому числі Україна, виробили основи політики в галузі менеджменту якості освіти та його оцінки. У програмі базової загальної середньої освіти «Нова українська школа» виділені стандарти навчання, які становлять основу національної політики в галузі освіти та оцінки її якості як невід'ємної складової частини навчання. Стандарти є необхідною умовою для встановлення мети освіти, створення освітнього середовища країни, через яке буде встановлений єдиний рівень дошкільної, базової, загальної та професійної освіти для різних типів навчальних закладів [2].

Важливою рушійною силою високої якості освіти є самостійні та компетентні вчителі, самостійні та самокеровані школи, діалог батьків та школи, а також школи та відомства, які проводять освітню політику. При встановленні масштабів оцінки якості менеджменту освіти виникає питання про кількість та структуру набору показників, за якими буде здійснюватися аналіз освітньої установи чи система освітніх організацій.

Зайва їх кількість робить процедуру оцінки якості менеджменту освіти надзвичайно затратною за тими показниками, які мають особливо важливу роль в оцінці для даного регіону чи культури. З іншої сторони випадковий вибір показників знижує евристичну цінність інформації. Тому принципом створення таких наборів повинна бути мінімальність.

Важливою складовою частиною внутрішньої оцінки є інформування та обговорення в суспільстві результатів оцінки. Аналіз світового досвіду показує, що існує процедура внутрішньої оцінки, за допомогою якої можна проводити оцінку освітніх програм, освітніх установ та освітніх досягнень учнів та їх динаміки, які забезпечують якісне навчання.

Відмінною рисою сучасних освітніх систем є наявність стандартів нового покоління. Відрізняючись в ряді нюансів, вони схожі в принципових моментах освітніх систем, які розглядаються нижче. Для сучасних стандартів характерне виділення загальних освітніх результатів-орієнтирів, розгортання і конкретизація яких становлять освітні цілі по кожній із предметних програм [1].

Наведемо приклад такої ієрархічної побудови результатів навчання у Великій Британії. Загальна освіта у Великій Британії складається з чотирьох ключових рів-

нів. Для початкового освітнього рівня (ключові стадії 1 та 2) виділяють такі загальні (крос-програмні) результати, на які потрібно орієнтуватися протягом усього навчання:

1. Ключові компетенції: комунікація (отримання та передача інформації), використання математичних дій для вирішення життєвих проблем та ситуацій, інформаційні технології, взаємодія з іншими учасниками навчального процесу, розвиток навчальної діяльності – рефлексії, самооцінки, здатність до постановки завдання, вирішення проблем.

2. Креативність.
3. Використання ІКТ.
4. Моральний, духовний та культурний розвиток.
5. Фінансові та підприємницькі здатності.
6. Екологічний розвиток [3; 6].

Для старшого рівня загальної освіти (ключові стадії 3 та 4) надпредметні результати формулюються по іншому. По перше, як функціональні вміння: готовність застосовувати знання з математики, мови та інформаційних комп'ютерних технологій для вирішення реальних життєвих ситуацій, діючи самостійно та організовано. По-друге, як особистісні характеристики та навчальні вміння: планувати та проводити самостійне дослідження, виявляти креативність у вирішенні проблем та рефлексивність у навчанні, працювати в команді, організовувати свою діяльність загалом [5].

Аналіз предметних досягнень з кожної дисципліни показує, що вони сформульовані в такий спосіб, що надпредметні результати виявляються вбудованими в основні результати початкових досягнень. Вони конкретизуються при описі досягнень кожного ключового ступеня (Key Stages) та з кожного предмета [4].

Розглядаючи значущі орієнтири навчання (загальні освітні результати), можна сказати, що вони залишаються тими самими, тоді як зміст їх змінюється від предмета до предмета і в різних вікових етапах. При цьому стандарти містять спеціальні зразки занять, що показують, як ті чи інші загальні можливості можуть формуватися на матеріалі окремих дисциплін [6].

Аналіз сучасних стандартів показує, що цей шлях – виділення наскрізних універсальних освітніх результатів та конкретизація їх в окремих предметах – на сьогоднішній день є загальним для інших країн. Так, у Фінляндії виділяється єдина система координат, в якій розташовуються результати: це якісні рівні засвоєння матеріалу (від знання до застосування у нестандартній ситуації) та кількісні рівні (від повного до часткового освоєння). Крім того, з кожного предмета виділяються загальні для всіх класів результати та специфічні для кожного року навчання.

У Фінляндії надпредметні вміння у переліку освітніх результатів з кожного предмета вказуються на початку списку, тільки потім впливають власне предметні результати [7].

На сьогоднішній день загальні освітні результати у всіх країнах приведені у відповідність до того формулювання компетентностей, які запропонувала наприкінці

90-х років минулого століття програма DeSeCo. Загалом йдеться про здатність діяти ініціативно, адекватно та творчо, враховуючи широкий контекст ситуації, використовуючи свої знання під час вирішення нестандартних завдань та продуктивно взаємодіючи при цьому з членами групи. Найважливіші надпредметні орієнтири або визначаються через поняття functional skills (як це зроблено у Великій Британії та Фінляндії), або характеризуються через близькі терміни [5].

Можна сміливо сказати, що формування творчих здібностей та ініціативності в особистісному плані є спільним для всіх країн пріоритетом у визначенні результативності освіти.

Незважаючи на відмінність національних систем оцінки якості освіти, можна сміливо говорити про наявність загальних тенденцій (стандартів, інструментів та процедур), завдяки чому з'являються міжнародні системи сертифікації за підсумками середньої та вищої освіти.

Література:

1. Вейзер В. Дошкільна освіта і виховання в Британії. Освіта в сучасній школі. 2015. № 4. С. 57.
2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.02.2023 р.).
3. Канівець О. Особливості різнорівневої підготовки фахівців у Великій Британії. Вісник Книжкової палати. Науково-практичний журнал. 2010. № 3. 78 с
4. Kansanen P. Teacher education in Finland: current models and new developments. Helsinki, 2003. 36 p.
5. Kansanen, P. (2004). The basic characteristics of the Finnish teacher education. AGORA, 4, 9–12 Режим доступу: http://www.ucc.dk/public/dokumenter/Om%20UCC/Forlaget%20UCC/AGORA/agoran_r4.pdf (дата звернення: 24.02.2023 р.).
6. Teacher Education Development Programme. Ministry of Education, Department of Education and Research Policy. Helsinki, 2001. 9 p.
7. Тупичак Л. Розвиток системи управління якістю освіти у Великобританії: досвід для України. Ефективність державного управління: зб. наук. пр. 2012. Вип. 30. С. 325–334.

Section 3. INTRODUCTION OF THE LATEST TEACHING PRACTICES AND DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE FIELD OF PHILOLOGY: THE EXPERIENCE OF EU COUNTRIES

ПРАВОПИСНІ ЗМІНИ В ТЕКСТАХ НАУКОВОГО СТИЛЮ

*Добровольська Людмила Анатоліївна,
викладач кафедри української мови та культури
Національного авіаційного університету, Київ, Україна*

Аналіз відображення правописних змін української мови в різних стилях – це актуальний напрям лінгвістичних досліджень. З 2024 року нові правила написання будуть обов'язковими для виконання в усіх сферах суспільного життя, з червня 2019 року – з часу оприлюднення на сайтах Міністерства освіти і науки України й Національної академії наук – вони вже є рекомендованими для дотримання. Незважаючи на швидке набуття обов'язковості правил нового правопису, до проблеми висвітлення особливостей застосування нових правописних норм у різних стилях письмової комунікації – наукової, офіційно-ділової та ін. – в українському мовознавстві звернено мало уваги. Станом на зараз це питання частково розв'язане в поодиноких наукових публікаціях (О. Скопненко, Н. Стратулат, Г. Проценко) і доповідях на наукових конференціях (К. Городенська), що зумовлює актуальність теми нашої розвідки. Метою роботи є проаналізувати нові правописні норми в текстах наукового стилю, розглянути, що зміниться в написанні слів, уживанні граматичних форм під час створення наукових робіт різного жанру.

Специфікою наукового стилю є високий ступінь книжності, чіткість, логічний виклад інформації й однозначність [3, с. 403]. Це той різновид літературної мови, який відзначається суворим дотриманням мовних норм, стиль, який репрезентує рівень розвитку мови і наукових досягнень держави загалом, а отже, його мовне оформлення повинно бути правильним, відповідно, важливим є питання правописних змін, які будуть актуальними під час створення жанрів наукового стилю.

Як було зазначено, норми Українського правопису 2019 року набудуть обов'язковості в застосуванні з 2024 року. Зміни в правописі стосуватимуться написання як окремих слів, так і вживання граматичних форм. Так, по-новому писатиметься слово *проект* і його похідні – *проект, проєкція, проєктувати, проєктний*. Лексе-

ма *проект* належить до центру лексичної організації наукових текстів, активно використовується в різних жанрах, отже, важливо знати, яке її написання відповідає правописним нормам.

Часто вживані в науковому дискурсі складні іменники з першою частиною *веб-*, *віце-*, *екс-*, *лейб-*, *максі-*, *міді-*, *міні-*, *обер-*, *топ-* писатимуться разом: *вебсайт*, *віцепрем'єр*, *віцеконсул*, *ексчемпіон*, *ексміністр*, *експрезидент*, *лейбгвардієць*, *лейбмедик*, *обермайстер*, *оберофіцер*, *оберлейтенант*, *оберпрокурор*, *мініблок*, *мінідиск*, *топменеджер*.

Змін зазнає вживання в науковому стилі числівника *пів* зі значенням 'половина' з наступним іменником – загальною та власною назвою у формі родового відмінка однини. З 2024 року обов'язковою нормою стане написання таких словосполук окремо (а не разом, з апострофом або через дефіс, як у старому правописі): *пів аркуша*, *пів години*, *пів міста*, *пів Києва*, *пів України*. Якщо *пів* з наступним іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх писатимемо разом: *південь*, *півзахист*, *півколо*, *півкуля*, *півмісяць*, *півоберт*, *півовал*, *півострів*.

Українським правописом у редакції 2019 року вже врегульовано написання назв понять, пов'язаних з інтернет-комунікацією. Назви сайтів, соціальних мереж, пошукових систем без родового слова вживатимуться з малої букви (*фейсбук*, *гугл*); з родовим словом – з великої букви та в лапках (*соціальна мережа «Фейсбук»*, *енциклопедія «Вікіпедія»*). Поняття, названі такими словами і словосполученнями, активно увійшли в наше життя сьогодні, зокрема й у сферу наукової комунікації, отже, у наукових текстах вони будуть також використовуватися, тому правописна норма, яка регламентує написання таких слів, є важливою.

Зміни в правописі стосуватимуться також уживання відмінкових закінчень цих іменників – назв сайтів, служб електронної пошти, соціальних мереж. За новими правилами, вони в родовому відмінку матимуть флексію *-а*: *фейсбúка*, *ютúба*, *імéйла*.

В Українському правописі в редакції 2019 року окремо звернуто увагу на фемінітиви і способи їх творення, зокрема подано перелік суфіксів, які використовуються у творенні іменників на позначення осіб жіночої статі: *-к-*, *-иц-(я)*, *-ин-(я)*, *-ес-*. Уже сьогодні в публіцистичному, частково і в науковому стилях фемінітиви активно вживаються. Проте використання фемінізованих назв професій і посад в офіційній комунікації – це питання, яке потребує ще спеціального вивчення. Згідно із Законом «Про засади функціонування державної мови», встановленням стандартів державної мови займається Нацкомісія, впровадження фемінітивів можливе тільки на рівні окремих міністерств для свого відомства, а не на рівні держави. На сьогодні окреслено тільки план дій щодо напрацювання додаткових роз'яснювальних матеріалів для оформлення документації і необхідності внесення змін до структури та наповнення «Класифікатора професій ДК 003:2010», який не містить взаємозамінності професійних назв чоловічого та жіночого роду.

Отже, у науковому стилі, як і в усіх інших, правописні зміни неминучі. Вже скоро вони стануть обов'язковими для виконання. Зміни стосуватимуться написання окремих слів, а також уживання відмінкових закінчень.

Література:

1. Правопис 2019 року. Український правопис / Затверджено Українською національною комісією з питань правопису. URL: [http://www.inmo.org.ua/assets/files/2019/Ukr.%20pravopys%20\(2019\).pdf](http://www.inmo.org.ua/assets/files/2019/Ukr.%20pravopys%20(2019).pdf).
2. Практичні питання нової редакції Українського правопису. Інтерв'ю з О.І. Скопненком. Вісник НАН України. 2020. № 2. С. 68–75.
3. Українська мова: енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім.О.О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В.М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. 820 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ІНШОМОВНІЙ АУДИТОРІЇ

*Злотник –Шагіна Ольга Олександрівна,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри української філології для іноземних громадян
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна*

Сьогодні світ переживає надскладні часи і в той же час – це епоха серйозних політичних, економічних та культурних перетворень, яка характеризується значними змінами у мові, насамперед у її лексичній системі. Лексика – найбільш рухлива частина мови, вона безперервно вдосконалюється, оновлюється, водночас реагує на зміни у навколишній дійсності, тобто розвивається разом із життям.

Проблема виникнення та вживання нових слів завжди цікавила лінгвістів, але саме в наш час вона набула особливої актуальності. Реальність, що змінюється, вимагає нових найменувань, активізує всі системи сучасних мов, сприяє їхньому розвитку. У ці часи глобальних ціннісних зсувів, Україна знаходиться в центрі світової уваги, змінюючи світ на краще.

Інтерес до України зростає кожного дня, адже подіями, які зараз висвітлюються в українських мас-медіа цікавиться увесь світ. Російське вторгнення в Україну спричинило новий сплеск словотвору. У повсякденній промові закріпився військовий жаргон, з'являються нові слова і цей процес продовжується постійно. Розглянемо найпопулярніші неологізми російсько-української війни.

Характерні для військовослужбовців слова і раніше проникали у «громадянську мову», але особливо активно – у моменти загострення конфліктів. З моменту повномасштабного вторгнення у мові закріпилася низка термінів, багато з яких з'явилися в часи радянсько-афганської війни. Наприклад, «200» і «300» означають загиблих і поранених, як і слова «двохсотий» і «трьохсотий». Відповідно, дієслова «задвохсотити» та «затрьохсотити» – ліквідувати або поранити. Примітно, що щодо російських військових також використовуються зневажливі терміни до ворога, наприклад, «п'ятисотий» (відмовник або дезертир) та «аватар» (зловживає алкоголем). Росію часто називають «мордо ром» або «оркостаном», а ворожу армію – «орками», як героїв кінотрилогії «Володар кілець» письменника Дж.Р.Р. Толкіна. Також росіян зневажливо називають «русня», «рашисти» та «чмоні». Останнє виникло як висміювання екіпірування противника та пов'язане з полоненим уродженцем Горлівки (Донецька область) Андрієм Рязанцевим [2].

Велика кількість неологізмів утворилася завдяки народним мемам. Так, назва села Чорнобаївка закріпилася у мові після численних атак Збройних сил України

по захопленому під Херсоном аеродрому, де окупанти постійно потрапляли під нищівні удари. В результаті цього неологізм «чорнобоїти» став синонімом фразеологізму «наступати на одні й ті ж граблі».

Так само закріпився в українській мові мем про «російський військовий корабель». Під час штурму острова Зміїний російськими моряками було запропоновано українцям здатися, на що Роман Грибов відповів: «Російський військовий корабель, йди на х*й!». Відтоді ця фраза – символ опору, який підкреслює зневагу до ворога та сміливість наших військових [1].

Також побутує неологізм «мопед» який означає іранський дрон-камікадзе. Він отримав в народі таку зневажливу назву через специфічний звук під час польоту. В той же час українські безпілотні літальні апарати називають «паташками», як символ боротьби зі злом та захисту українського народу, а збиральний образ українських пілотів отримав назву «привид Києва» за вмілу та якісну роботу по обороні неба української столиці. Також серед неологізмів можна зустріти такі як «бандеромобіль» – авто для ЗСУ, як правило, доопрацьоване волонтерами; «байрактарити», «джавелінити» та «хаймарсити» – знищувати супротивника залежно від озброєння та «бандерівське смуззі» – український аналог назви «коктейлю молотова» [1].

Багато неологізмів викликав російський наратив про нібито українську біологічну зброю. У відповідь на нього з'явилися «бойові одеські мідії», «бойові гуси» та «бойові комарі» [2].

Окремо варто виділити неологізми, пов'язані із політикою та конкретними політиками. Поєднання політики Москви як спадкоємиці всіх періодів російської історії великодержавного шовінізму і один із сучасних різновидів фашизму підштовхнуло до виникнення такого неологізму, як «рашизм». Відповідно до цього проводиться паралель і «путіна» з «гітлером», що сприяє появі неологізму «путлер» та наголошує на ставленні українців до російського диктатора.

Багато політичних неологізмів безпосередньо пов'язані з прізвищами конкретних політиків, наприклад, з колишнім радником Офісу президента Олексієм Арестовичем пов'язаний неологізм «заарештувати» – заспокоювати, а його манера говорити вечірніх відео, які мали заспокійливий ефект в народі отримали нову назву «релаксович». Від нього також пішов мем «2-3 тижні», який застосовується, щоб наголосити на вкрай сумнівному прогнозі.

З главою чечні рамзаном кадировим, який раніше неодноразово вирізнявся амбітними заявами про захоплення України, а також викладав у мережу ролики з уявними боями пов'язаний неологізм «кадирити», тобто видавати бажане за дійсне, а неологізм «шойгунити» пов'язаний з міністром оборони росії сергієм шойгу, що означає запевняти в тому, що все нібито йде за планом.

Європейських лідерів українці теж не лишили без уваги, в результаті чого утворилися неологізми «макронити» (демонструвати стурбований вигляд, але нічого не робити по суті) і «валяти шольця» (постійно обіцяти, але реально нічим не

допомагати). Вони пов'язані із поведінкою французького президента Еммануелем Макроном, та з нерішучістю німецького канцлера Олафа Шольца відповідно.

Кожен із вищезазначених неологізмів має свою передісторію створення, тому студенти, зустрівачи неологізм у будь-якому з перерахованих джерел, можуть зіткнутися із серйозними труднощами. Основна складність у сприйнятті неологізму – з'ясування значення нового слова. Нова лексема напевно відсутня в словниках, у разі можна звернутися до тлумачного словника, але це теж не може бути запорукою успіху, та й в результаті використання електронних перекладачів, скоріш за все отримуємо дослівний переклад, що навряд допоможе. У широко відомих академічних словниках існують розділи нових слів. Деякі неологізми можна знайти у розділах, присвячених сленгу або власне у словниках сленгу.

Тим не менш, робота з друкарськими словниками не завжди може дати необхідний результат. З об'єктивних причин словники що неспроможні повною мірою відбивати все знову з'являються слова. Крім того, лексикографування неологізмів відбувається лише через деякий час, який потрібний для складання будь-якого друкованого словника.

В даний час при навчанні іноземних студентів української мови необхідно враховувати процес її постійної зміни та оновлення. Варто ознайомити студентів з поняттям неологізму, його основними видами навести приклади вживання. Ця методика дозволить викликати у студентів додатковий інтерес до процесу вивчення української мови, а також до її культури, історії та проблем сьогодення.

Українці дуже дотепні, мудрі і мають чудове почуття гумору, навіть, в найскладніших умовах життя, тож іноземним студентам буде надзвичайно цікаво дізнатися історію та методи створення українських неологізмів, адже Україна сьогодні є не лише новинним осередком, а й джерелом неологічного буму сьогодення, особливо у військовій та політичній сферах. Українська мова збагачується, свіжі ідеї, виражені новими словами, викличуть непідробний інтерес у сучасного студента. Також рекомендується ознайомити студентів з існуючими електронними словниками нової лексики, і робота зі словником не буде здаватися іноземним студентам монотонною.

Література:

1. Неологізми війни: журналіст уклав «словник». URL: <https://wz.lviv.ua/news/467478-armiiainform-v-efiri-natsionalnoho-telemarafonu-rozpovila-pro-neolohizmu-viiny> (дата звернення: 23.02.2023).
2. Слово – це також зброя: як війна збагачує українську мову неологізмами. URL: <https://uk.globalvoices.org/2022/12/20/7228/> (дата звернення: 01.03.2023).

ДІАЛЕКТИЗМИ В РОМАНІ «ЗАЛІЗНА ВОДА» МИРОСЛАВА ЛАЮКА

Стецик Христина Миколаївна,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та культури
Національного авіаційного університету, Київ, Україна*

Характерні для сучасного українського літературного процесу активні пошуки нових виражально-зображальних засобів зумовлюють посилення в ньому орієнтації на регіональні відмінності літературної мови, використання в мові художніх творів діалектних одиниць. Діалектно марковані тексти зараз популярні, вони читаються, привертають увагу дослідників, цінуються в контексті елітарної культури.

Тому на часі – аналіз таких текстів з погляду відображення в них діалектних елементів, з'ясування їхньої ролі в досягненні стилістичних завдань, встановлення індивідуально-авторської специфіки вживання діалектних одиниць у художній мові.

Питання стилістичного навантаження діалектизмів у сучасній художній літературі досліджено фрагментарно. Предметом вивчення українських мовознавців стали діалектні одиниці в художніх творах Ю. Андруховича, Т. Прохаська, М. Матіос, Ю. Винничука, М. Дочинця, В. Лиса, М. Римар, В. Шкургана, Ю. Ілленка та ін.

Метою нашої роботи є проаналізувати стилістичні функції діалектизмів у романі «Залізна вода» М. Лаюка.

М. Лаюк належить до авторів, помітне місце в мові творів яких займають діалектизми. Це сучасний український письменник з Карпат (народився в с. Сгодна Косівського району Івано-Франківської області). У його творах регіональний колорит, діалектизми, екзотичні для загальноукраїнського читача культурні реалії відіграють важливу роль.

Образ Карпат є одним із центральних у найновішій книзі М. Лаюка «Залізна вода». Це роман про подорож Лесі Українки до Карпат у 1901-му, коли вона втратила коханого й вирушила на лікування до «залізної води» в Буркут, найдаліше карпатське село з унікальним джерелом. Дія роману розгортається у двох часових площинах: на початку ХХ століття і в наш час.

Місце подій у романі, його персонажі – Карпати і їх жителі – зумовили наявність у ньому низки діалектних одиниць гуцульського говору. Вони відтворюють культурний і територіальний колорит гуцульських Карпат, створюють «відчуття присутності», напр.: *У дитинстві на початку весни, під час сплавів лісу, ми з хлопцями й дівчатами вишикувалися рядами біля берега, аби дивитися, як хоробрі дарабники управляють плотами* (с. 125); *Тягло мене до тої води, до тих скель, де вуйкові моему Прокопові здавило ногу між двох колод* (с. 127). За діалектними лексемами *дарабник* 'людина, яка сплаває ліс', *вуйко* 'дядько по матері, брат матері', вжитими в мовленні персонажів, легко впізнається їхня регіональна й етнографічна приналежність: стає очевидно, що мова йде про мешканців Гуцульщини.

Більшість засвідчених у творі діалектних одиниць – це лексичні діалектизми, фонетичні й граматичні діалектні риси майже не відображено. Як показує дослідження, переважну частину діалектних лексем ужито в мові тих героїв, які беруть участь у створенні сюжетної лінії початку ХХ ст. В описі подій і персонажів нашого часу використано лише окремі діалектизми, наприклад, *пуделко* ‘коробка’, *креденс* ‘буфет для посуду’, *ровер* ‘велосипед’, *бук* ‘ціпок, палиця, кий’, *білеї* ‘гриби вапняно-білого кольору’: *Мама голосно вишкрябувала цукор з краєчків пуделка* (с.3); *Анна, щоб розбавити напругу, встала і пішла до трійчатого креденса* (с.100); Виділені діалектні слова є засобом локалізації дії, вказуючи, що вона відбувається в Карпатах.

Значна концентрація діалектизмів фіксується в мовленні персонажів твору початку ХХ ст., наприклад, Августини Рабинюк з Яворова. Її мову автор стилізує під гуцульський говір, використовуючи лексичні діалектні одиниці: *Агії! А багато! Думок у мене – як ос у мерзенних гніздах під дахом. Ці нензи, якщо їх розтрудожити, здаються безладними... Бо так і є: я до мelenого м'яса додаю у два рази менше солонини, а відтак буджу на фруктових дровах – грушечка, ябліночка, сливочка* (с.33). Діалектні лексеми *ненза* ‘голота, жеброта’, *солонина* ‘сало’, *будити* ‘копити’, *ябліночка* ‘яблунька’, *агії* (вигук, виражає подив, обурення), які є природними для мови жителів Яворова, цілком доречно вживає героїня твору, яка живе в цьому населеному пункті. Таким чином досягається реалізм у творенні образу персонажа, який постає живим, зі справжньою мовою.

Ідентифікують як жителя Гуцульщини діалектизми, використані в мовленні ще одного персонажа роману – Кирила Звінчука: *Я ні разу не був на Чорній горі. Коли живеш у горах, то в гори не ходиш. Хіба якщо треба дерево зрубати, афунів набирати. Коли я захотів на кичеру піднятися, подивитися згори, то своїм удома казав, що іду в ліс по гриби. Просто так іти – люди не зрозуміють. Ще подумують, ніби я якийсь правдивий вар'ят, дурний на голову* (с. 123). За типово гуцульськими діалектними лексемами *афуні* ‘чорниці’, *кичера* ‘гора’, *вар'ят* ‘несамовитий, божевільний’ впізнається належність героя твору до відповідної етнографічної групи – гуцульської.

Діалектизми в романі «Залізна вода» не тільки забезпечують художню переконливість у зображенні персонажів, кваліфікують їх як вихідців із Гуцульщини – вони виконують й інші стилістичні функції. Діалектні лексеми виступають виразниками матеріальної й духовної культури носіїв гуцульського говору, знайомлять читача з предметами їхнього побуту, звичаями. Пізнавальне значення мають, наприклад, такі засвідчені у творі діалектизми: *дараба* ‘пліт, збитий із дерев'яних кругляків’, *колиба* ‘житло чабанів і лісорубів’, *гелетка* ‘дерев'яний довбаний посуд різної величини для зберігання солі, борошна, зерна; чвертка (= 25 кг)', *буришник* ‘хліб з домішками картоплі’, *вурда* ‘варений сир, який виготовляють на Гуцульщині’, *кукуци* ‘обряд на Чистий четвер’, *бутин* ‘рубання лісу’, *арідник* ‘нечиста сила’, *плебанія* ‘парафія католицького священика; садиба, подвір'я, дім парафіяльного католиць-

кого священика': *Коли пропливаємо через моє село, то мама скидає в'язанку з їжею. Переважно ми їмо солонину й бурішники, а мама скидає нам голубці, вурду* (с. 129); *Так сталося, що в тому клунку вона кинула мені жайворонка – такий хлібчик, що в нас на кукуци печуть – гарний, як наші Карпати, коли на них дивитися з кичери* (с.130).

Виділені лексичні діалектизми називають специфічні для жителів Гуцульщини реалії, виробничі процеси, вони виступають маркерами художньоозначущих понять, за допомогою яких художня мова моделює гуцульськість, є носіями значної за обсягом позамовної інформації, їх можна назвати квантами знань про світ. Аналізовані діалектні лексеми реалізують також номінативну недостатність літературної мови – називають речі, для позначення яких літературна мова не має однослівних відповідників, тому виконують, отже, номінативну функцію.

Важливою функцією діалектизмів у романі є експресивна, яка ґрунтується на опозиції, протиставленні діалектного слова, позанормативного до слів літературної мови в тексті одного літературного твору [3]. У гуцульському діалекті, наприклад, слова *маржина* 'худоба', *фіра* 'віз', *хатчина* 'кімната малого розміру' є стилістично нейтральними, однак у мові твору «Залізна вода» М. Лаюка вони експресивізуються через свою незвичність, "асистемність" щодо стандарту літературної мови в межах єдиного тексту, пор.: *Особливо очі – очі маржини, що положиться, красніші за очі людські* (с.34); *Кажу ж, зупинилася мені фіра, на якій їхала ця письменниця в керунку Буркута* (с.157); *Потім приходжу, а вона щось нишпорить по хатчині* (с.73). Уявна заміна діалектних слів їхніми літературними відповідниками в наведених фрагментах тексту призводить до помітної нейтралізації експресивності та образності.

Висновки. Отже, в мові роману «Залізна вода» М. Лаюка важливе місце займають діалектизми. Їхнє використання зумовлене особливостями змісту й композиції твору. Лексичні діалектні одиниці вжито насамперед в описі подій і персонажів початку ХХ ст., таким чином вони розмежовують дві сюжетні лінії. Діалектизми реалізують також пізнавальну, етнографічну, експресивну функції, є засобом локалізації подій і досягнення художньої переконливості в зображенні персонажів, ідентифікації їх гуцулів.

Література:

1. Грещук Валентина. Діалектна лексика в романі М. Дочинця «Горянин». *Українознавчі студії*. 2019. Вип. 20. С. 129–140.
2. Грещук Василь. Гуцульський діалект у мові сучасної української літератури. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. 2012. Випуск XXXII-XXIII. С. 214–219.
3. Грещук В. Діалектне слово в тексті та словнику: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. 372 с.

-
4. Колоїз Ж.В. Діалектизми в романі Марії Матіос «Солодка Даруся». *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: зб. наук. праць*. 2010. Вип. 4. С. 98–117.
 5. Лаюк Мирослав. *Залізна вода*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 264 с.
 6. Ніколаєнко І.О. До питання про «олітературення» діалектів. *Лінгвістика: зб. наук. пр.* 2010. № 3 (21). Ч. 1. С. 223–227.

Section 4. INTRODUCTION OF THE LATEST TEACHING PRACTICES AND DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE FIELD OF CHEMISTRY AND BIOLOGY: THE EXPERIENCE OF EU COUNTRIES

ДОСВІД РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ «ЗООЛОГІЯ» В УКРАЇНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Пархоменко Олександр Вікторович,

кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології,

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,

м. Київ, Україна

У сучасних умовах воєнного стану та тривалої пандемії Covid-19, студенти не мають можливості очно навчатися, тому дистанційне навчання стало обов'язковим в нашій країні під час вивчення різних дисциплін в університеті.

Дистанційне навчання – це навчання, за якого все чи більшість навчальних процедур здійснюється з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій при територіальній віддаленості викладача і студентів [1, с. 243]. Тому завдяки відкритості такого навчального середовища всі учасники навчально-виховного процесу мають можливість отримувати необхідні знання, уміння та навички користуючись різними інформаційними ресурсами. Це бази даних, мультимедійні презентації, інтернет ресурси, електронні бібліотеки, мережевий навчально-методичний комплекс, які разом з традиційними підручниками і методичними посібниками, створюють інформаційно-ресурсне забезпечення відкритої освіти, доступне широкій аудиторії користувачів [2, с. 22].

Для комфортної роботи в дистанційній формі програма передбачає вільний доступ до інтернету та технічне забезпечення (комп'ютер, планшет, смартфон тощо) це стосується усіх учасників освітнього процесу, а також те, що вчителі повинні вільно володіти технологіями дистанційного навчання [3, с. 4]. Таким інноваційним вимогам відповідає розроблений та успішно впроваджений у Національному педагогічному університеті (НПУ) імені М.П. Драгоманова проект «Електронна педагогіка» [4, с. 64]. Цей «широкомасштабний загальноуніверситетський проект є провідною інноваційною педагогічною технологією, яка визначає стратегічний напрям розвитку університету на шляху становлення його як сучасного європейського дослідницького університету» [5, с. 4]. Здійснюється цей проект на платфор-

мі Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment). Це модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище, або просто платформа для навчання, яка надає викладачам, студентам та адміністраторам дуже розвинутий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, в тому числі дистанційного. В межах реалізації цього проекту в університеті було створено на кожній кафедрі ряд дистанційних курсів, в тому числі і курс «Зоологія». Структура та побудова курсу здійснена на основі інструментарію платформи і складається з ряду елементів:

1. Передмови (стисла інформація про курс).
2. Навігатора курсу – методичні рекомендації щодо роботи з курсом, навчальна та робоча програма з потижневим плануванням (схема навчально-го процесу, графік навчального процесу із зазначенням термінів проведення контролю).
3. Навчальні модулі, що містять: – розділи як структурований навчальний текст, адаптований до самостійного вивчення; – завдання для лабораторних занять; – проміжні, поточні, модульні тестування.
4. Перелік питань, вимоги та методичні рекомендації щодо підсумкової очної атестації.
5. Глосарій (термінологічний словник) в електронному вигляді.
6. Інформаційні джерела (рекомендована література з наукової бібліотеки, електронні книги, інтернет-ресурси) [6, с. 171].

Всі зазначені навчальні модулі були заповнені інформаційним змістом з дисципліни «Зоологія». Розроблені складові курсу дозволяють успішно проводити заняття з дисципліни. Студенти реєструються на курс і мають можливість ознайомитися з лекційним матеріалом, термінологічним словником, виконати індивідуально лабораторні заняття і надіслати їх викладачу на перевірку. Для контролю засвоєння знань студентів використовується тестування, яке може бути поточним до кожної теми, а також модульне і підсумкове.

В результаті аналізу модульного тестування було з'ясовано, що переважна більшість студентів успішно засвоює навчальний матеріал з дисципліни «Зоологія». Тому сьогодні перспективним і ефективним є використання технологій дистанційного навчання на базі платформи Moodle.

Література:

1. Волобуєва Т.Б. Самовчитель з організації дистанційної освіти / Т.Б. Волобуєва. – Х.: Основа, 2010. – 256 с.
2. Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах : посібник / за ред. Ю.М. Богачкова – К.: Педагогічна думка, 2012. – 160 с.
3. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. 2020. 71 с.

-
4. Кудін А.П. Загальноуніверситетський проект «Електронна педагогіка» / А.П. Кудін // Європейські педагогічні студії ред. кол. В.П. Андрущенко (голова) та ін. – Вип. 5-6. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 64–75.
 5. Андрущенко В.П. Електронна педагогіка – впроваджуємо черговий новаторський проект / В.П. Андрущенко, А.П. Кудін // «Освіта». Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 2009. – № 46-47 (5377-5378). – С. 4-5.
 6. Цуруль О.А. Дистанційний курс «Методика навчання біології»: досвід розробки та впровадження/ О.А. Цуруль // Зб. наук. праць Тернопільського НПУ ім. Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Т.: ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2017. – Вип. 1. – С. 167–177.